VIKIPEEDIA

Paali keel

See artikkel vajab toimetamist. *(Juuni 2015)*
Palun aita artiklit toimetada (https://et.wikipedia.org/w/index.php?title=Paali_keel&action=edit). (Kuidas ja millal see märkus eemaldada?)

Artikli neutraalsus on vaidlustatud!
Lisateavet vaidlustamise põhjuse kohta saab artikli arutelust.

Paali (pāḷi, Pali) ehk Maaghadhi (paali: Māgadhī) keel kuulub indoeuroopa keelkonna indoiraani keelerühma. Paali keel on seotud vana indoaarja ja sanskriti dialektidega, kuid otseselt ei pärine kummasti neist.[1] Paali keel oli nüüdisajal Bihāri aladel asunud Maghada kuningriigi riigikeeleks. Tänapäeval on paali keel theravaada budismi ametlik keel, kuna Tipiṭaka ehk Paali kaanon, mis on Buddha õpetuste ainsana säilinud täielik kogumik, on kirja pandud just paali keeles.

Kommentaaruimite kohaselt rääkis Buddha kaanoni keelt, mis on algkeel (*mūla-bāsā* = *mūla* ‘juur’, *bhāsā* ‘keel’) ehk Māgadhī, st paali keel. [2] Enamik Sri Lankal elavaid Buddha munke on suutelised paali keelt täiesti vabalt rääkima.

Tänapäeva keeleuurijate arvates kujunes paali keel tõenäoliselt magadhi keele ja teiste I aastatuhande teise poole e.m.a praakritite baasil. Ašoka-järgses Indias võis paali keel mingil määral olla üldkasutatava ametliku keele staatuses.[3] Paali keel pärineb India poolsaarelt kuid tänapäeval on paali keele peamisteks õppimiskeskusteks Birma, Sri Lanka, Tai, Laos ja Kambodža.[4][5]

Sisukord

Tähestik

Käänamine
- A-lõpulised sõnad
- Ā-lõpulised sõnad
- I- ja u-lõpulised sõnad

Keelenäited
- Arvsõnad

Huvitavat

Viited

Tähestik

Paali keel pandi algselt kirja kirikonsonant-vokaalses kirjas, millel on omakorda eri variatsioone, kuid tänapäeval on kasutusel ka ladina tähestik. Kirjutamine ja lugemine käib paali keeles vasakult paremale. Paali keele ladina tähestikus on mitu ebaharilikku kirjatähte, mida eesti keeles ei leidu. Täishäälikutest ā, ī, ū ning konsonantidest ṁ, kh, gh, ṅ, ch, jh, ñ, ṭ, ṭh, ḍ, ḍh, ṇ, th, dh, ph, bh ja ḷ.[6]

Käänamine

Paali keeles on kokku 8 käänet: nominatiiv, vokatiiv, akusatiiv, instrumentaal, ablatiiv, daativ, genitiiv ja lokatiiv. Sõnade sugu oleneb sõna lõpust.[4]

A-lõpulised sõnad

Sõnad, mis lõpevad a-tähega, on kas meessoost või kesksoost. Meessoost ja kesksoost sõnade vormid erinevad vaid nominatiivis, vokatiivis ja akusatiivis.

<table>
<tr><th rowspan="2"></th><th colspan="2">Meessoost (loka- "maailm")</th><th colspan="2">Kesksoost (yāna- "tõld")</th></tr>
<tr><th>Ainsus</th><th>Mitmus</th><th>Ainsus</th><th>Mitmus</th></tr>
<tr><td>Nominatiiv</td><td>loko</td><td rowspan="2">lokā</td><td rowspan="3">yānaṁ</td><td rowspan="3">yānāni</td></tr>
<tr><td>Vokatiiv</td><td>loka</td></tr>
<tr><td>Akusatiiv</td><td>lokaṁ</td><td>loke</td></tr>
<tr><td>Instrumentaal</td><td>lokena</td><td rowspan="2">lokehi</td><td>yānena</td><td rowspan="2">yānehi</td></tr>
<tr><td>Ablatiiv</td><td>lokā (lokamhā, lokasmā; lokato)</td><td>yānā (yānamhā, yānasmā; yānato)</td></tr>
<tr><td>Daativ</td><td>lokassa (lokāya)</td><td rowspan="2">lokānaṁ</td><td>yānassa (yānāya)</td><td rowspan="2">yānānaṁ</td></tr>
<tr><td>Genitiiv</td><td>lokassa</td><td>yānassa</td></tr>
<tr><td>Lokatiiv</td><td>loke (lokasmiṁ)</td><td>lokesu</td><td>yāne (yānasmiṁ)</td><td>yānesu</td></tr>
</table>

Ā-lõpulised sõnad

Ā-lõpulised sõnad on üldjuhul naissoost.

<table>
<tr><th rowspan="2"></th><th colspan="2">Naissoost (kathā- "jutt, lugu")</th></tr>
<tr><th>Ainsus</th><th>Mitmus</th></tr>
<tr><td>Nominatiiv</td><td>kathā</td><td rowspan="3">kathāyo</td></tr>
<tr><td>Vokatiiv</td><td>kathe</td></tr>
<tr><td>Akusatiiv</td><td>kathaṁ</td></tr>
<tr><td>Instrumentaal</td><td rowspan="4">kathāya</td><td rowspan="2">kathāhi</td></tr>
<tr><td>Ablatiiv</td></tr>
<tr><td>Daativ</td><td rowspan="2">kathānaṁ</td></tr>
<tr><td>Genitiiv</td></tr>
<tr><td>Lokatiiv</td><td>kathāya, kathāyaṁ</td><td>kathāsu</td></tr>
</table>

I- ja u-lõpulised sõnad

I- ja u-lõpulised sõnad on kas meessoost või kesksoost ja nad erinevad ainult nominatiivis ja akusatiivis ning vokatiiv on sama mis nimetav kääne.

	Meessoost (isi- "prohvet")		Kesksoost (akkhi- "tuli")	
	Ainsus	**Mitmus**	**Ainsus**	**Mitmus**
Nominatiiv	isi	isayo, isī	akkhi, akkhiṁ	akkhī, akkhīni
Vokatiiv				
Akusatiiv	isiṁ			
Instrumentaal	isinā	isihi, isīhi	akkhinā	akkhihi, akkhīhi
Ablatiiv	isinā, isito		akkhinā, akkhito	
Daativ	isino	isinaṁ, isīnaṁ	akkhino	akkhinaṁ, akkhīnaṁ
Genitiiv	isissa, isino		akkhissa, akkhino	
Lokatiiv	isismiṁ	isisu, isīsu	akkhismiṁ	akkhisu, akkhīsu

	Meessoost (bhikkhu- "munk")		Kesksoost (cakkhu- "silm")	
	Ainsus	**Mitmus**	**Ainsus**	**Mitmus**
Nominatiiv	bhikkhu	bhikkhavo, bhikkhū	cakkhu, cakkhuṁ	cakkhūni
Vokatiiv				
Akusatiiv	bhikkhuṁ			
Instrumentaal	bhikkhunā	bhikkhūhi	cakkhunā	cakkhūhi
Ablatiiv				
Daativ	bhikkhuno	bhikkhūnaṁ	cakkhuno	cakkhūnaṁ
Genitiiv	bhikkhussa, bhikkhuno	bhikkhūnaṁ, bhikkhunnaṁ	cakkhussa, cakkhuno	cakkhūnaṁ, cakkhunnaṁ
Lokatiiv	bhikkhusmiṁ	bhikkhūsu	cakkhusmiṁ	cakkhūsu

Keelenäited

Eesti keel	Paali keel
Tere!	He!
Tere hommikust!	Suppabhātaṃ!
Vabandust	Sokaṭṭa!
Head ööd!	Suppanisā!
Kuidas sul läheb?	Tumha kathaṃ assī?
Mul läheb hästi, tänan.	Sukhuma, thometi.
Head aega!	Subhaṃ bhavatu!

[7]

Arvsõnad

1 – eka

2 – dvi

3 – ti

4 – catu

5 – pañca

6 – cha

7 – satta

8 – aṭṭha

9 – nava

10 – dasa

[8]

Huvitavat

- Paali keeles on kirja pandud theravaada budismi koolkonna pühakiri Tipitaka ehk paali kaanon.[9]
- Sõna pāli ("rida", "liin", "norm") tähendab eelkõige Tipitaka teksti ehk Buddha originaalõpetust.[10]
- Paali keel on tihedalt seotud ja suurel määral sarnane sanskriti keelega. Paali keel on grammatika poolest sanskriti keelest lihtsam ja sõnakujud enamasti mõnevõrra erinevad.[9]
-

Viited

1. "Encyclopedia Britannica" (https://www.britannica.com/topic/Pali-language).
2. K. R. NORMAN (1983). *PALI LITERATURE. A HISTORY OF INDIAN LITERATURE*.
3. https://ida-motteloo-leksikon.fandom.com/et/wiki/Paali_keel
4. "Pali language" (https://en.wikipedia.org/wiki/Pali).
5. "Ethnologue" (http://www.ethnologue.com/language/pli).
6. "Omniglot" (http://www.omniglot.com/writing/pali.htm).
7. "Wikibooks: paali keel" (https://en.wikibooks.org/wiki/Wikijunior:Languages/Pālī).
8. "Inglise-paali sõnastik" (http://dictionary.tamilcube.com/pali-dictionary.aspx).
9. "Eesti Njingma Budismi Entsüklopeedia" (http://www.estoniannyingmaencyclopedia.com/index.php?option=com_mtree&task=viewlink&link_id=652&Itemid=).
10. T.W. Rhys Davids ja William Stede, Pāli-English Dictionary, London: PTS, lk. 1038.

Pärit leheküljelt "https://et.wikipedia.org/w/index.php?title=Paali_keel&oldid=5598416"

Selle lehekülje viimane muutmine: 03:57, 8. aprill 2020.

Tekst on kasutatav vastavalt Creative Commonsi litsentsile "Autorile viitamine + jagamine samadel tingimustel"; sellele võivad lisanduda täiendavad tingimused. Täpsemalt vaata Wikimedia kasutamistingimustest.